[2024] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1054: 2024 ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ. 534

ਸ਼ੇਖ ਜਾਵੇਦ ਇਕਬਾਲ @ ਅਸ਼ਫਾਕ ਅੰਸਾਰੀ @ ਜਾਵੇਦ ਅੰਸਾਰੀ

ਬਨਾਮ

ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ

(2024 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 2790)

18 ਜੁਲਾਈ 2024

[ਜੇ.ਬੀ. ਪਾਰਦੀਵਾਲਾ ਅਤੇ ਉੱਜਲ ਭੂਯਾਨ,* ਜੇ.ਜੇ.]

ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਮੁੱਦਾ

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ (ਰੋਕਥਾਮ) ਐਕਟ 1967 ਅਤੇ ਪੀਨਲ ਕੋਡ, 1860 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਇੱਕ ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀ, ਜੋ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ?

ਸਿਰਲੇਖ

ਜ਼ਮਾਨਤ - ਜਦੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਨਕਾਰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ -ਧਾਰਾ 21 - ਤੇਜ਼ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ - ਗੰਭੀਰ ਦੋਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ - ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ (ਰੋਕਥਾਮ) ਐਕਟ, 1967 -ਧਾਰਾ.16, 43ਡੀ ਪੀਨਲ ਕੋਡ, 1860 -ਧਾਰਾ। 489ਬੀ, 489ਸੀ ਨਕਲੀ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ, ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕ ਤੋਂ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਕਲੀ ਭਾਰਤੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀ ਵਜੋਂ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ - ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ: ਫੜਿਆ ਗਿਆ: ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕਥਿਤ ਅਪਰਾਧ ਗੰਭੀਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਲਈ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ - ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਲਈ ਇਹ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ-ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਰੇ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਹਨ - ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ - ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਲੱਗਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। [ਪੈਰਾ 22, 34]

ਦੰਡ ਕਾਨੂੰਨ - ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ - ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ -ਧਾਰਾ 21 - ਉਲੰਘਣਾ - ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼:

---

*ਲੇਖਕ

[2024] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ.

ਸ਼ੇਖ ਜਾਵੇਦ ਇਕਬਾਲ @ ਅਸ਼ਫਾਕ ਅੰਸਾਰੀ @ ਜਾਵੇਦ ਅੰਸਾਰੀ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ

ਮੰਨਿਆ: ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਰਵਉੱਚ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ - ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੰਡ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੇਕਰ ਇਹ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ-ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਧੀਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਦੰਡ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਸਖ਼ਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਵਾਦ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਝੁਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਇੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ - ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ - ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇੱਕ ਖਾਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਜ਼ਮਾਨਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। (ਪੈਰਾ 32)

ਜ਼ਮਾਨਤ - ਐਨ.ਆਈ.ਏ. ਬਨਾਮ ਜ਼ਹੂਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਵਟਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਡਰਟਰਾਇਲ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ [2019] ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1060 ਇੱਕ ਅੰਡਰਟਰਾਇਲ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ: ਆਯੋਜਿਤ: ਜ਼ਹੂਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਵਟਾਲੀ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ-ਅੰਡਰਟਰਾਇਲ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਜੋ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੈਦ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 28]

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ [2024] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 134: (2024)ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.ਔਨਲਾਈਨ ਐਸ.ਸੀ 109-ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਿਤ।

ਐਨ.ਆਈ.ਏ. ਬਨਾਮ ਜ਼ਹੂਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਵਟਾਲ [2019] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1060: (2019) 5ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.1-ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਕੇ.ਏ. ਨਜੀਬ (2021)ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.ਔਨਲਾਈਨ ਐਸ.ਸੀ 50; ਜਾਵੇਦ ਗੁਲਾਮ ਨਬੀ ਸ਼ੇਖ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (2024 ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2787] - 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਮੇਟੀ (ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [1994] ਸਮਰਥਨ 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 386: (1994) 6ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.731; ਸ਼ਾਹੀਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ [1996] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1123: (1996) 2ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.616; ਐਂਜੇਲਾ ਹਰੀਸ਼ ਸੋਨਟਾਕੇ

ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (2021) 3ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.723; ਫ੍ਰੈਂਕ ਵਿਟਸ ਬਨਾਮ ਨਾਰਕੋਟਿਕਸ ਕੰਟਰੋਲ ਬਿਊਰੋ, 2024 ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2814-15 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਐਕਟਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ: ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ (ਰੋਕਥਾਮ) ਐਕਟ, 1967; ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860; ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੋਡ, 1973।

ਕੀਵਰਡਸ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਜ਼ਮਾਨਤ; ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ; ਨਕਲੀ ਨਕਲੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਜ਼ਬਤ; ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀ; ਲੰਬੀ ਕੈਦ; ਲੰਮੀ ਸੁਣਵਾਈ; ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21; ਤੇਜ਼ ਸੁਣਵਾਈ; ਮੁਲਜ਼ਮ ਦਾ ਤੇਜ਼ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ; ਗੰਭੀਰ ਅਪਰਾਧ; ਗੰਭੀਰ ਦੋਸ਼; ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ; ਪ੍ਰਤੀਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਬੰਧ; ਦੰਡ ਕਾਨੂੰਨ; ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ; ਸੰਵਿਧਾਨਵਾਦ; ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਮਾਮਲਾ

ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2024 ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2790

2021 ਦੇ ਸੀਆਰਐਮਬੀਏ ਨੰਬਰ 2282 ਵਿੱਚ ਇਲਾਹਾਬਾਦ, ਲਖਨਊ ਬੈਂਚ ਵਿਖੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਫ਼ ਜੁਡੀਕੇਚਰ ਦੇ 03.04.2023 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ

ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ੀ

ਐਮ.ਐਸ. ਖਾਨ, ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰੀ ਰੇ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਿਲੋਰੀਆ, ਅਨਿਰੁੱਧ ਰੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕੁਸਰ ਖਾਨ, ਅਕਸ਼ੈ ਸਿੰਘ, ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਸਿੰਘ, ਮਨੂ ਸ਼ੰਕਰ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ ਵਕੀਲ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਰਿਮਾ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਸੀਨੀਅਰ ਏ.ਏ.ਜੀ./ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਸ਼ੌਰਿਆ ਸਹਾਏ, ਸ਼ੋਭਿਤ ਦਿਵੇਦੀ, ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਵੱਲੋਂ ਵਕੀਲ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ/ਆਦੇਸ਼

ਫੈਸਲਾ

ਉੱਜਲ ਭੂਯਾਨ, ਜੇ.

ਛੁੱਟੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ।

2. ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ।

3. ਇਹ ਅਪੀਲ 03.04.2023 ਨੂੰ ਇਲਾਹਾਬਾਦ, ਲਖਨਊ ਬੈਂਚ ਵਿਖੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਫ਼ ਜੁਡੀਕੇਚਰ ਦੁਆਰਾ 2021 ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਵਿਭਿੰਨ ਜ਼ਮਾਨਤ ਅਰਜ਼ੀ ਨੰਬਰ 2282 (ਸ਼ੇਖ ਜਾਵੇਦ ਇਕਬਾਲ ਉਰਫ ਅਸ਼ਫਾਕ ਅੰਸਾਰੀ ਉਰਫ ਜਾਵੇਦ ਅੰਸਾਰੀ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. ਰਾਜ) ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।

3.1. ਉਪਰੋਕਤ ਹੁਕਮਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਇਲਾਹਾਬਾਦ, ਲਖਨਊ ਬੈਂਚ ('ਹਾਈ ਕੋਰਟ' ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ) ਵਿਖੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਫ਼ ਜੁਡੀਕੇਚਰ ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ,

ਸ਼ੇਖ ਜਾਵੇਦ ਇਕਬਾਲ @ ਅਸ਼ਫਾਕ ਅੰਸਾਰੀ @ ਜਾਵੇਦ ਅੰਸਾਰੀ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ

1973 (ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ.) ਦੀ ਧਾਰਾ 439 ਦੇ ਤਹਿਤ 2015 ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਨੰਬਰ 01 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ, 1860 (ਛੋਟੇ ਲਈ 'ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ.') ਦੀ ਧਾਰਾ 489ਬੀ ਅਤੇ 489ਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਗੈਰ- ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ (ਰੋਕਥਾਮ) ਐਕਟ, 1967 (ਛੋਟੇ ਲਈ ' ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਐਕਟ') ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਏ.ਟੀ.ਐਸ., ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਖਨਊ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

4. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 10.04.2024 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਅਪਰਾਧਿਕ) ਡਾਇਰੀ ਨੰਬਰ 11387 2024 ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮਿਲਣ 'ਤੇ, ਕੇਸ 2024 ਦੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਲੀਵ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ) ਨੰਬਰ 5260 ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ 03.07.2024 ਨੂੰ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੀਤੀ।

5. ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਤੇਜ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ (ਐਫਆਈਆਰ) ਆਈਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 121ਏ, 489ਬੀ ਅਤੇ 489ਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ 2015 ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਨੰਬਰ 01 ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ 22.02.2015 ਨੂੰ ਰਾਤ 09:10 ਵਜੇ ਭਾਰਤ-ਨੇਪਾਲ ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ 1,000 ਅਤੇ 500 ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਕਲੀ ਭਾਰਤੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ, ਕੁੱਲ 26,03,500.00 ਰੁਪਏ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਏਟੀਐਸ ਟੀਮ ਦੇ ਇੱਕ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਏਟੀਐਸ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਸ਼ੇਖ ਜਾਵੇਦ ਇਕਬਾਲ ਉਰਫ਼ ਅਸ਼ਫਾਕ ਅੰਸਾਰੀ ਉਰਫ਼ ਜਾਵੇਦ ਅੰਸਾਰੀ, ਨਿਵਾਸੀ ਨਾਰਾਇਣੀ ਪਾਰਸਾ, ਬੇਲਵਾ, ਨੇਪਾਲ ਦੱਸਿਆ। ਨਕਲੀ ਭਾਰਤੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਨੇਪਾਲੀ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਨੇਪਾਲੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਵੀ ਦੋ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ ਨਕਲੀ ਭਾਰਤੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਪਾਰ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ 23.02.2015 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

6. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ, ਲਖਨਊ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਟਰਾਇਲ ਕੋਰਟ') ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸਨੂੰ 24.08.2016 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਮਾਨਤ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

7. ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਧਾਰਾ 489ਬੀ ਅਤੇ 489ਸੀ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਪੱਤਰ 19.08.2015 ਨੂੰ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਯੂ.ਏ.ਪੀ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪੂਰਕ ਦੋਸ਼ ਪੱਤਰ 26.08.2015 ਨੂੰ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਨੇ 25.08.2015 ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਧਾਰਾ 489ਬੀ ਅਤੇ 489ਸੀ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਯੂ.ਏ.ਪੀ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਮਾਮਲਾ 2015 ਦੇ ਕੇਸ ਨੰਬਰ 940 ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

8. ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 27.05.2016 ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

9. 16.07.2016 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਉਪਰੋਕਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਮਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ।

10. ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ, ਯੂ.ਪੀ. ਸਰਕਾਰ 13.01.2017 ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਦੁਆਰਾ 25.08.2015 ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਣਯੋਗ ਰਾਜਪਾਲ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ 'ਤੇ ਯੂਏਪੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 45(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਹੈ।

11. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 482 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। 27.05.2016 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ 16.07.2016 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ।

11.1. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 08.10.2021 ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਯੂਏਪੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਯੂਏਪੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 45(2) ਦੇ

ਤਹਿਤ ਲੋੜੀਂਦੇ ਢੁਕਵੇਂ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਾਮਲਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਯੂਏਪੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 45 ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਬੰਧ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, 25.08.2015 ਅਤੇ 13.01.2017 ਦੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਵੈਧ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਯੂਏਪੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, 2015 ਦੇ ਕੇਸ ਨੰਬਰ 940 ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ 27.05.2016 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨੋਟਿਸ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੁਣ ਤੱਕ ਯੂਏਪੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਯੂਏਪੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਧਾਰਾ 489ਬੀ ਅਤੇ 489ਸੀ ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਾਕੀ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

12. ਯੂਪੀ ਰਾਜ ਨੇ 2022 ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੀਵ ਟੂ ਅਪੀਲ (ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ) ਨੰਬਰ 861 ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ 08.10.2021 ਦੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 11.02.2022 ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 08.10.2021 ਦੇ ਹੁਕਮ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

13. 20.02.2024 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਘੋਖ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 15.12.2021 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਮੈਰਿਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਯੂਏਪੀ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਭਰਨ 'ਤੇ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ 08.10.2021 ਦੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸਬੰਧਤਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, 2022 ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਪੀਲ (ਅਪਰਾਧਿਕ) ਨੰਬਰ 861 ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

14. ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਧਾਰਾ 439 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਯਮਤ ਜ਼ਮਾਨਤ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸਨੂੰ 2021 ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਵਿਭਿੰਨ ਜ਼ਮਾਨਤ ਅਰਜ਼ੀ ਨੰਬਰ 2282 ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 03.04.2023 ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ ਗੰਭੀਰ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪਿਛਲੇ ਅੱਠ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਦੋ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ

ਉਹ ਨੇਪਾਲ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਫਰਾਰ ਹੋ ਕੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜ਼ਮਾਨਤ ਅਰਜ਼ੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

15. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਐਮ.ਐਸ. ਖਾਨ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਹੁਣ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਨੇੜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮੁਕੱਦਮਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
16. ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਯੂ.ਪੀ. ਰਾਜ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨ ਵਧੀਕ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਰਿਮਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਹ ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕ ਹੋਣ

ਕਰਕੇ, ਭੱਜਣ ਦਾ ਜੋਖਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਯੂ.ਪੀ. ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਵਾਬੀ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਯੂ.ਏ.ਪੀ. ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਹ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।'

17. ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

18. ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ 23.02.2015 ਤੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਜੁਲਾਈ 2024 ਵਿੱਚ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਨੌਂ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ। ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ, ਬੈਂਚ ਨੇ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਤੋਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਪੜਾਅ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਸੀ; ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਕਿੰਨੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਬੂਤ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਵਿਦਵਾਨ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਮੰਗਿਆ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਵਿਦਵਾਨ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੀ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਮੰਗਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਸਮਰੱਥ ਸਨ ਕਿ ਕੀ ਰਾਜ ਨੇ 20.02.2024 ਦੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

---

1. [2024] 2 ਐਸਸੀਆਰ 134: (2024) ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 109

19. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਹੁਣ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਵਕੀਲ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਲੱਗਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

20. ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਆਓ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਗੂ ਧਾਰਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ। ਧਾਰਾ 489ਬੀ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸਲੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਮਰ ਕੈਦ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਣਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਦਸ ਸਾਲ ਤੱਕ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 489ਸੀ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਉਦੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਅਲੀ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਸੱਤ ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀ ਕੈਦ ਜਾਂ ਜੁਰਮਾਨਾ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

20.1. ਯੂ.ਏ.ਪੀ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 'ਅੱਤਵਾਦੀ ਕਾਰਵਾਈ' ਕਰਨ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। 'ਅੱਤਵਾਦੀ ਕਾਰਵਾਈ' ਨੂੰ ਧਾਰਾ 15 ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਲਈ, ਉਹ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਜੋ ਢੁਕਵੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ 'ਅੱਤਵਾਦੀ ਕਾਰਵਾਈ' ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦੇਣ ਜਾਂ ਸੰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਮਕੀ ਦੇਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ 'ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਨਕਲੀ ਭਾਰਤੀ ਕਾਗਜ਼ੀ ਮੁਦਰਾ', ਸਿੱਕਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਜਾਂ ਤਸਕਰੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮੁਦਰਾ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ। ਵਿਆਖਿਆ (ਬੀ) ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਨਕਲੀ ਭਾਰਤੀ ਮੁਦਰਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਇੱਕ ਮਿਆਦ ਲਈ ਕੈਦ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਜੋ ਉਮਰ ਕੈਦ ਤੱਕ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੇ ਯੋਗ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ।

20.2. ਯੂਏਪੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 43ਡੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੇ ਕੁਝ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਧਾਰਾ 43 ਡੀ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (5) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਯੂ.ਏ.ਪੀ. ਐਕਟ ਦੇ ਅਧਿਆਇ IV (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 16 ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ) ਅਤੇ VI ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾ ਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੇਕਰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤਾਂ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਬਾਂਡ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਬਾਂਡ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤ ਕੇਸ ਡਾਇਰੀ ਜਾਂ ਧਾਰਾ 173 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਘੋਖ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਹ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਸੱਚ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਵਾਜਬ ਆਧਾਰ ਹਨ। ਉਪ-ਧਾਰਾ (6) ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ

ਉਪ-ਧਾਰਾ (5) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਜਾਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਣਗੀਆਂ।

21. ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਧਾਰਾ 489ਬੀ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਅਤੇ ਯੂ.ਏ.ਪੀ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਧਾਰਾ 489 ਸੀ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਜ਼ਾ 7 ਸਾਲ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੁਕੱਦਮਾ ਘੋਗੇ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨੇੜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

22. ਇਹ ਇੱਕ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਤੇਜ਼ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਜਾਂ ਇੱਕ ਅੰਡਰਟਰਾਇਲ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਥਿਤ ਅਪਰਾਧ ਗੰਭੀਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਇਹ

ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਲੰਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ-ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਹਨ। ਜ਼ਮਾਨਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਹਨ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

23. ਇਸ ਬੈਂਚ ਨੇ ਜਾਵੇਦ ਗੁਲਾਮ ਨਬੀ ਸ਼ੇਖ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2787 ਆਫ 2024 ਵਿੱਚ 03.07.2024 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਵੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ-ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਤੋਂ ਨਕਲੀ ਨਕਲੀ ਭਾਰਤੀ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਸਦੀ ਜਾਂਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ (ਐਨ.ਆਈ.ਏ.) ਦੁਆਰਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਐਕਟ, 2008 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਯੂ.ਏ.ਪੀ. ਐਕਟ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਾਰਾ 489ਬੀ ਅਤੇ 489ਸੀ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀ ਵਜੋਂ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਏ ਸਨ। ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ:

9. ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਵਜੋਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

23.1. ਕਈ ਹੋਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ:

19. ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਜਾਂ ਸਬੰਧਤ ਅਦਾਲਤ ਸਮੇਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ ਕੋਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਤੇਜ਼ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਪਰਾਧ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ 21 ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

20. ਅਸੀਂ ਇਹ ਜੋੜਨ ਵਿੱਚ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਅਜੇ ਵੀ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ; ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ। ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕਿ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਤ ਹੋਣ ਤੱਕ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਸਜ਼ਾ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਸਖ਼ਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।

21. ਸਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ।

24. ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਮੇਟੀ (ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ) ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਾਰਕੋਟਿਕ ਡਰੱਗਜ਼ ਐਂਡ ਸਾਈਕੋਟ੍ਰੋਪਿਕ ਸਬਸਟੈਂਸ ਐਕਟ, 1985 (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, 'ਐਨਡੀਪੀਐਸ ਐਕਟ' ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਮੁਕੱਦਮਾ ਬੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਲੂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਦਰਜ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੁਕੱਦਮਾ ਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਨ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੱਜ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਦੂਤਾਵਾਸ/ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਭਰੋਸਾ ਦੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦੋਸ਼ੀ ਸਬੰਧਤ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

25. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸ਼ਾਹੀਨ ਵੈਲਫੇਅਰ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਜਨਹਿੱਤ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦੀ ਅਤੇ ਵਿਘਨਕਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ (ਰੋਕਥਾਮ) ਐਕਟ, 1987 (ਟਾਡਾ ਐਕਟ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਰਾਹਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ, ਉਸੇ ਸਮੇਂ, ਟਾਡਾ ਐਕਟ ਵਰਗੇ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਮੂਹਿਕ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਵੀ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ

ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਮੁਕੱਦਮਾ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅੰਤਮ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਸ਼ੀ-ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਸ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੁਝ ਰਾਹਤ(ਆਂ) ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇੱਕ ਵਿਹਾਰਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

26. ਐਂਜੇਲਾ ਹਰੀਸ਼ ਸੋਂਟੱਕੇ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ-ਅਪੀਲਕਰਤਾ 'ਤੇ ਯੂਏਪੀ ਐਕਟ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਦੋਸ਼ ਗੰਭੀਰ ਹਨ ਪਰ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤੱਥਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਿਰਾਸਤ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਤ ਮਿਆਦ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਅਪ੍ਰੈਲ, 2011 ਤੋਂ ਭਾਵ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਮੁਕੱਦਮਾ ਅਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਸੀ। ਇਹੀ ਸੰਦਰਭ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

27. ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਬਨਾਮ ਕੇ.ਏ. ਨਜੀਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੇਰਲਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਯੂਏਪੀ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 16, 18, 18ਬੀ, 19 ਅਤੇ 20 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ-ਅਧੀਨ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ (ਐਨਆਈਏ) ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ।

27.1. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੇ.ਏ. ਨਜੀਬ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਦੋਸ਼ ਸਿਰਫ 27.11.2020 ਨੂੰ ਹੀ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ 276 ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਵੇਗੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕੈਦ ਕੱਟਣੀ ਪਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਗੀਆਂ।

---

2. [1994] ਸਮਰਥਨ 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 386 : (1994) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 731

3. [1996] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1123 : (1996) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 616

27.2. ਐਨ.ਆਈ.ਏ. ਬਨਾਮ ਜ਼ਹੂਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਵਟਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਸੀਮਤ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਨ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਯੂ.ਏ.ਪੀ. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 43ਡੀ(5) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜ਼ਹੂਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਵਟਾਲੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਖਲ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮਾਨਤ ਰੱਦ ਹੋ ਗਈ।

28. ਅਸੀਂ ਜ਼ਹੂਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਵਟਾਲੀ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਰਕ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ, ਯਾਨੀ ਜ਼ਹੂਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਵਟਾਲੀ (ਸੁਪਰਾ) ਨੂੰ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ-ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਧੀਨ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਜੋ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।
29. ਕੇ.ਏ. ਨਜੀਬ (ਸੁਪਰਾ) ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਯੂਏਪੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 43ਡੀ(5) ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ। ਨੇੜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਲੰਬੀ ਕੈਦ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਦਾ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਯੂਏਪੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 43ਡੀ(5) ਨੂੰ ਐਨਡੀਪੀਐਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 37 ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

17. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ. ਦੀ ਧਾਰਾ 43-ਡੀ(5) ਵਰਗੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਦਰਅਸਲ, ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਧੀਨ ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਲਮੇਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ 'ਤੇ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਸਖ਼ਤੀਆਂ ਪਿਘਲ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਿੱਥੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਵਾਜਬ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੰਘੀ ਕੈਦ ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਤਰੀਕਾ ਯੂਏਪੀਏ ਦੀ ਧਾਰਾ 43-ਡੀ(5) ਵਰਗੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਥੋਕ ਉਲੰਘਣਾ ਲਈ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਮਾਪਦੰਡ ਵਜੋਂ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗਾ।

---

4. (2021) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 723
5. (2021) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਔਨਲਾਈਨ ਐਸ.ਸੀ. 50

18. ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ ਗੰਭੀਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਦਭਾਵਨਾ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰਾ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਹੱਦ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੁਕਰਾ ਦਿੰਦੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਏ ਗਏ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ III ਦੇ ਅਧੀਨ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

19. ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ. ਦੀ ਧਾਰਾ 43-ਡੀ (5) ਐਨਡੀਪੀਐਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 37 ਨਾਲੋਂ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੱਟ ਸਖ਼ਤ ਹੈ। ਐਨਡੀਪੀਐਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਲਟ ਜਿੱਥੇ ਸਮਰੱਥ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦੇ ਹੋਰ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਪੂਰਵ-ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ. ਦੀ ਧਾਰਾ 43- ਡੀ (5) ਸਮਰੱਥ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੰਭਾਵੀ ਆਧਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ, ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਫਰਾਰ ਹੋ ਕੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ।

29.1. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੇ.ਏ. ਨਜੀਬ (ਉਪਰਾ) ਨੇ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

30. ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਿੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਇੱਕ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕ, ਐਨਡੀਪੀਐਸ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 8, 22, 23 ਅਤੇ 29 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ 21.05.2014 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 31.05.2022 ਦੇ ਹੁਕਮ ਰਾਹੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਪਰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਹੁਕਮ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ। ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਨਾਈਜੀਰੀਅਨ ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ, ਨੂੰ ਨਾਈਜੀਰੀਆ ਦੇ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਭਰੋਸਾ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ

---

6. (2019) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.

ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀਆਂ 'ਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੂਗਲ ਮੈਪ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪਿੰਨ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਉਸਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਅੰਤਰਿਮ ਉਪਾਅ ਵਜੋਂ ਦੋਸ਼ੀ-ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫ੍ਰੈਂਕ ਵਿਟਸ ਬਨਾਮ ਨਾਰਕੋਟਿਕਸ ਕੰਟਰੋਲ ਬਿਊਰੋ, 2024 ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2814-15 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ, ਜਿਸਦਾ ਫੈਸਲਾ 08.07.2024 ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਮਨਮਾਨੀ ਅਤੇ ਕਾਲਪਨਿਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਧਾਰਾ 437(3) ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ.. ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ 'ਨਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਸਿਰਫ਼ ਨਿਆਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ। ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਜੀਬ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਗਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ, ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਲੋੜੀਂਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੀ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਕਿ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਔਖੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

30.1. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ:

7.1. ਅਸੀਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸਦਾ ਦੋਸ਼ ਅਜੇ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਸਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਗਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਜਮ ਦਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੀ ਘਟਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿੰਨੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਔਖੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਣ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਅਦਾਲਤ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ/ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਪੂਰਵ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਯਾਤਰਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਅਦਾਲਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਜਾਂ ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਵਧਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ

ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਭੇਜੇ ਗਏ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਮਨਮਾਨੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 21 ਦੁਆਰਾ ਗਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਹੋਏ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੀ ਹਰ ਗਤੀਵਿਧੀ 'ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਖ਼ਤ ਜ਼ਮਾਨਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਮੁਲਜ਼ਮ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਤ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

9. ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜਿਸਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੋਸ਼ੀ ਲਈ ਅਸੰਭਵ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਇਸਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

30.2. ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੂਗਲ ਮੈਪ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪਿੰਨ ਸੁੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਗੂਗਲ ਐਲਐਲਸੀ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਪਭੋਗਤਾ ਦਾ ਦੂਜੇ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪਿੰਨ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੈ; ਪਿੰਨ ਲੋਕੇਸ਼ਨ ਉਪਭੋਗਤਾ ਜਾਂ ਉਪਭੋਗਤਾ ਦੇ ਡਿਵਾਈਸ ਦੀ ਅਸਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਟਰੈਕਿੰਗ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਲੋੜੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਉਣਾ ਜੋ ਪੁਲਿਸ/ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਰ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਟਰੈਕ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿੱਜਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ।

30.3. ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਮੇਟੀ (ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਧੀਨ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ) (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ-ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਧੀਨ ਦਾ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਤਾਵਾਸ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਤਾਵਾਸ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ-ਮੁਕੱਦਮੇ ਅਧੀਨ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਭੱਜ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਹੋਰ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ

ਐਨਡੀਪੀਐਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਗਰਿਕ ਹੈ, ਦੂਤਾਵਾਸ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਭਰੋਸਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਫਰੈਂਕ ਵਿਟਸ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਦੋ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

31. ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੇ.ਏ. ਨਜੀਬ (ਸੁਪਰਾ) ਨੂੰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੇ.ਏ. ਨਜੀਬ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦੂਜੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ; ਪਰ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ, ਮੁਕੱਦਮਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਗਵਾਹਾਂ ਸਮੇਤ 22 ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਗੰਭੀਰ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਦੇ ਆਧਾਰ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

32. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਰਵਉੱਚ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ-ਅਧੀਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦੰਡ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਕਿਸੇ ਦੰਡ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਸਖ਼ਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਵਾਦ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਝੁਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਇੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਜ਼ਮਾਨਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ, ਕੇ.ਏ. ਨਜੀਬ (ਉਪਰਾ) ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ।

33. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉੱਪਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਕੈਦ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।

34. ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਅਸੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:

(i) ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 03.04.2023 ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ;
(ii) ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: -

(ਏ) ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ (ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ) ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕਰੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(ਬੀ) ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੇਗਾ; ਉਹ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤਾ ਦੇਵੇਗਾ।

(ਸੀ) ਉਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਹਰੇਕ ਤਰੀਕ 'ਤੇ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ।

(ਡੀ) ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੱਕ ਹਰ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦਰਜ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸਨੂੰ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਦਰਸਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(ਈ) ਉਹ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ।

(iii) ਜੇਕਰ ਉਪਰੋਕਤ ਜ਼ਮਾਨਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰੋਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਲਈ ਜ਼ਮਾਨਤ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੋਰਟ ਜਾਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ।
35. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਪੀਲ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ: ਅਪੀਲ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
*ਸਿਰਲੇਖ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ: ਦਿਵਿਆ ਪਾਂਡੇ
ਡਿਸਕਲੇਮਰ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦਿਵਾਕਰ ਜੋਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ